

out.

Key words: *Economic science, the concepts of the Nobel Prize winners in economics, sociological approaches, trends of modern scientific development.*

УДК: 373.5:33

Н.Ю. Олійник *к.пед.н., доцент,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПОНЕНТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті узагальнено змістове наповнення компонентів навчальної діяльності старшокласників економічного профілю, їх реалізація у навчально-виховному процесі, послідовність оволодіння школярами вміннями, зазначеними в змісті освітньої галузі «Технологія».

Ключові слово: *навчально-виховний процес, структурні компоненти навчальної діяльності, оволодіння знаннями, формування пізнавальних умінь старшокласників.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку соціально-економічного стану країни актуалізує потребу формування активної, професійно компетентної особистості, якій притаманні розвинені, мислительні, загальнопізнавальні здібності, що стимулюють до співпраці, готовності взяти на себе відповідальність.

У зв'язку з цим, пріоритетними завданнями шкільної освіти є створення сприятливих умов для повноцінного розвитку особистості школяра, творчої самореалізації, Потреби в оволодінні професією, формуванні свідомого ставлення до праці, умінні діяти компетентно і технологічно в умовах ринкової економіки.

В умовах розвитку нових форм соціально-економічної діяльності особливої актуальності набуває проблема формування і розвитку особистості, готовності працювати компетентно в майбутній професійній діяльності. Завданням профільного навчання є поєднання загальної середньої освіти школярів з поглибленим засвоєнням економічних знань і вмінь практично застосовувати їх у допрофесійній і професійній діяльності. Підготовка учнів старших класів економічного профілю навчання до роботи в умовах ринкової економіки потребує оволодіння організаторськими вміннями, орієнтованими, зокрема, на співробітництво, підприємництво, комунікативність, прийняття рішень, адаптивність до демократичних засад організаторської діяльності.

Швидкість соціальних і технологічних змін у навколишньому середовищі, при скорене нагромадження інформаційних ресурсів та засобів навчання, які стають доступними для більшості людей планети, мобільність населення - зумовлюють переосмислення функцій і результатів загальної середньої освіти. Тому, актуальним є положення про те, що формування пізнавальних умінь старшокласників на сучасному етапі модернізації освіти є важливими складовими компонентів навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слушними для сучасної школи є думки Я. А. Коменського щодо організації пізнавальної діяльності учнів. Видатний дидакт звертав увагу на те, щоб педагоги застосовували такі способи навчання, які б допомагали школярам розуміти природу речей навколишнього світу, використовуючи свої особистісне бачення, вміння самостійно орієнтуватись, організовуватись [5, с. 68].

Це зумовлене особливістю розумової діяльності школяра. Нова інформація ні може сама собою відкладатися у пам'яті учня у тій формі, в якій надається, вона повинна приєднуватися до вже набутих учнями знань. А це можливо, коли учень сам включається в активну пізнавальну діяльність, опановуючи нову інформацію, також володіє пізнавальними вміннями. У цьому контексті важливим є формування в учнів умінь та навичок самостійної пізнавальної діяльності.

Важливі аспекти діяльнішого підходу до організації пізнавальної діяльності розроблені видатними педагогами та психологами (А.М. Алексюк, Ю.К. Бабанський, В.І. Бондар, Л.С. Виготський, В.В. Давидов, А.М. Леонтьєв, І.Я. Лернер, В.О. Онищук, П.І. Підкасистий, С.Л. Рубінштейн, О.Я. Савченко, М.М. Скаткін, Г.І. Щукіна та інші вчені). У працях обґрунтовується положення про те, що у процесі навчання в школярів не тільки формуються певні знання, вміння, а й розвиваються здібності, відбувається становлення особистості, готовність до розв'язання практично значущих завдань. Вони розглядають навчальний процес як такий, що розвиває пізнавальні можливості учнів і сприяє формуванню в них самостійності та ініціативи. На його думку, здобуття учнями глибоких знань можливе лише за умови вияву їх активності* у процесі навчання. Завдання вчителя - вміло спонукати учня до пізнання, допомагати йому пізнавати істину, озброївши його методами пізнання явищ, процесів, фактів.

Формулювання мети статті. Метою нашого дослідження є обґрунтування структурних компонентів навчальної діяльності, їх змістове наповнення та особливості їх реалізації у формуванні пізнавальних умінь старшокласників економічного профілю навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальними на сучасному етапі розвитку національної системи освіти є концептуальні положення С. Русової про важливість формування в учнів уміння вчитися як способу виконання теоретичних і практичних дій на основі знань і життєвого досвіду, творчого застосування знань у практичній діяльності. Процес навчання завжди треба зв'язувати із існуючим життям, а новий предмет учитель повинен так яскраво представити учням, щоб збудити у них бажання якомога краще з ним ознайомитись. З давніх-давен казали, що люди вчать не лише для того, щоб вчитися, а щоб щось знати, а на запит — чому саме вчити дітей — спартанці відповідали: «Тому, чого вони будуть потребувати, коли стануть дорослими, повноправними громадянами». Тут треба широко розуміти і знання, і уміння [4, с. 152].

У дидактичних дослідженнях важливими є проблеми оптимізації навчально-виховного процесу, активізації пізнавальної діяльності учнів, розкриття структури виховного процесу, особливостей організації самостійної пізнавальної діяльності школярів, дослідження впливу навчання на формування життєво важливих особистісних якостей, сутності понять навчання та учіння, впливу самоорганізації, самоконтролю на успішність учнів, а також активну творчу діяльність та зацікавлене спілкування в формуванні пізнавальних умінь.

На думку В. О. Онищука оволодіння уміннями відбувається в такій послідовності: актуалізація опорних знань і дій; здобуття нових знань; оволодіння елементарними навичками на основі застосування їх у стандартних умовах; набуття диференційованих узагальнених умінь; творче застосування узагальнених знань, навичок і вмінь у «мінних умовах. При цьому важливо, щоб у школярів нагромаджувалися знання-розуміння (що означає те чи інше вміння, спосіб дії) і різноманітний досвід індивідуального користування загально навчальними вміннями.

Виходячи з того, що у Державних стандартах базової і повної загальної середньої освіти особлива увага приділяється практичній і творчій складовим навчальної діяльності, основними компонентами навчальної діяльності є уміння, серед яких виділяються предметні (спеціальні) та міжпредметні (загальнонавчальні).

Врахування наукових підходів до сутності пізнавальної діяльності як цілісного і багатофункціонального процесу та її компонентів: мотиваційного (ставлення до навчання); змістового (відомі й нові знання, уміння, навички); процесуального (способи виконання діяльності на різному рівні складності) дозволяє схематично узагальнити структуру компонентів навчальної діяльності школярів та їх змістове наповнення (див. табл. 1.).

Структура компонентів навчальної діяльності

Компоненти навчальної діяльності	Уміння
Мотиваційний	виявляти зацікавленість до навчання, бажання вчитися; докладати зусиль; прагнути до вдосконалення, усвідомлення особистісної та суспільної значущої діяльності; виявляти допитливість, бажання самоудосконаливатись; передбачати та долати труднощі, які можуть виникати у процесі навчання; виявляти інтелектуальні здібності, ініціативу.
Змістовий	вивчення нового матеріалу, оволодіння способами дій; володіти обсягом навчального матеріалу, застосовувати знання на практиці; зіставляти, узагальнювати та систематизувати інформацію; добирати переконливі аргументи на підтвердження власної думки; виявляти творчі здібності у навчанні, уміння самостійно здобувати знання; вести спостереження і записи; уміння використовувати знання у змінюваних ситуаціях, переконливо аргументувати особисту позицію; аналізувати, оцінювати нові факти, явища, ідеї.
Процесуальний	визначати мету діяльності; організувати свою працю для досягнення результату; включатись у співробітництво; виконувати завдання у певній послідовності розумових та практичних дій; усвідомлювати свою діяльність, прагнути до її удосконалення; визначати способи дій і самостійно користуватись ними; використовувати форми пізнання (чуттєву і логічну); самоконтролю та самооцінки у пізнавальній діяльності.

Мотиваційний компонент передбачає формування та закріплення у школярів стійкого позитивного ставлення до навчальної діяльності, допитливості, пізнавального інтересу, усвідомлення особистісного значення навчальних дій тощо. Мотив є формою прояву потреби людини, це спонукання до діяльності, відповідь на те, заради чого вона відбувається.

Перелік змістового наповнення компонентів навчальної діяльності уміння вчитися характеризує її як розгорнуту, розвинену діяльність з позицій необхідного комплексу умінь, що потребують цілеспрямованого спеціального формування у школярів. Змістовий компонент охоплює дві підсистеми: уже засвоєні знання, уміння, навички, на яких ґрунтується вивчення нового і нові знання та способи дій, що є об'єктом засвоєння.

Процесуальний компонент характеризує як різноманітні способи організації та здійснення учіння (уміння, дії, операції, пізнавальні процеси) на різних рівнях пізнавальної самостійності учня. В уміннях учнів мають відбиватися всі його

компоненти на такому рівні, щоб у результаті їх взаємодії сформувалась готовність самостійно вчитися.

У контексті нашого дослідження зосереджуємо увагу на тих уміннях, яких учень набуває упродовж засвоєння змісту освітньої галузі «Технологія» (старша школа). Зміст означеної галузі передбачає поглиблення в учнів знань про закономірності технологічної та побутової діяльності, спираючись на знання з основ наук на рівні загальнонавчальних закономірностей; всебічне ознайомлення з професією, що відповідає індивідуальним можливостям учня; формування в учнів здатності мобілізувати свої потенційні творчі можливості в різних видах діяльності; ознайомлення та залучення учнів до різних видів діяльності, формування необхідних для цього знань і вмінь; виховання активної життєвої позиції, професійної адаптивності, готовності до безперервної професійної освіти і конкурентоспроможності на ринку праці, потреби ініціативно долучатися до системи нових економічних відносин, підприємницької діяльності.

Реалізація завдань освітньої галузі «Технологія» здійснюється на основі змістових ліній, зокрема: людина в технічному середовищі, технологічна діяльність людини, соціально-професійне орієнтування людини на ринку праці, проектна діяльність людини у сфері матеріальної культури, що забезпечується, здебільшого, на основі практичних форм і методів пізнавальної діяльності старшокласників [1].

Змістове наповнення означеної освітньої галузі сприяє формуванню в учнів умінь, важливих для підготовки до подальшої професійної діяльності, зокрема: відповідальності, культури праці; реально оцінювати свої можливості для вибору посильних творчих завдань; планувати та організовувати свою діяльність тощо[1, с. 49-54].

Висновки. На кожному етапі свого розвитку дидактика вирішує завдання вдосконалення освіти і навчання відповідно до потреб суспільства і суспільно- економічних умов. У період розбудови національної школи, окрім вдосконалення змісту навчання, модернізації його форм і методів, важливо оптимізувати процес навчання, тобто організувати його на таких засадах, щоб досягти найкращих результатів у навчанні за найменших витрат часу і зусиль. Усе це має відбутися водночас з інтенсифікацією процесу навчання. Йдеться про таку організацію процесу навчання, за якої збільшується працездатність учнів і вчителів, підвищується продуктивність їх праці, зростають пізнавальна самостійність, ініціатива і творча активність.

Отже, процес пізнавальної діяльності школярів, розвиток індивідуальних пізнавальних умінь і творчих здібностей має відповідати як їх особистим інтересам, так і інтересам суспільства в цілому. При вивченні шкільного курсу економіки важливо

змоделювати в узагальненому вигляді сучасні виробничі відносини й показати місце і роль творчості та творчої особистості в соціумі. Таким чином, відбувається професійне самовизначення школяра, самотестування своїх здібностей до майбутньої професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // інформ. зб. Міністерства освіти і науки України. - 2004. - № 1/2. - С. 5-54.
2. Книга вчителя економіки : довідк. - метод, вид. / упоряд. Н.В. Бескова, В. М. Проценко - Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. - 256 с.
3. Побірченко Н.А. Формування особистісної готовності учнів загальноосвітньої школи до підприємницької діяльності. - к., 1999. - 285 с.
4. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. Кн. 1. / Софія Русова ; за ред. Е.І. Коваленко; упоряд., передм., прим. Е. І. Коваленко, І. М. Пінчук. - К. : Либідь, 1997. - 272 с.
5. Хуторской А. В. Современная дидактика :учеб, для вузов / Андрей Викторович Хуторской. - СПб. : Питер, 2001. - 544 с. : ил. - (Серия «Учебники нового века»).

***Annotation.** The article summarizes semantic filling components of educational activities of senior economic profile, their implementation in the educational process, the sequence of students mastering skills specified in the contents of education in «Technology».*

***Key words:** educational process, the structural components of training, acquisition of knowledge about the cognitive abilities of pupils.*